

УДК 339.9

О. В. Яковенко, доц., канд. екон. наук

Державний науково-дослідний інститут митної справи, м. Хмельницький, Україна

Теоретичні основи аналізу зовнішньоекономічної діяльності митними органами

У статті сформовано ключові теоретичні положення аналізу зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) суб'єктів господарювання митними органами. Визначено мету аналізу ЗЕД митними органами, що полягає у всебічному вивченні господарської діяльності суб'єкта ЗЕД для виявлення та запобігання порушенням вітчизняного законодавства у сфері митної справи. На основі уточнення мети аналізу виділено завдання, які полягають у перевірці правильності, законності та правомірності, безпечності окремої операції чи ЗЕД вцілому. Окрім того визначено об'єкт, предмет та функції аналізу ЗЕД митними органами.

аналіз ЗЕД, митні органи, предмет аналізу ЗЕД, об'єкт аналізу ЗЕД, функції аналізу ЗЕД

О. В. Яковенко, доц., канд. екон. наук

Государственный научно-исследовательский институт таможенного дела, г. Хмельницкий, Украина

Теоретические основы анализа внешнеэкономической деятельности таможенными органами

В статье сформулированы ключевые теоретические положения анализа внешнеэкономической деятельности (ВЭД) субъектов хозяйствования таможенными органами. Определена цель анализа ВЭД таможенными органами, которая состоит во всестороннем изучении хозяйственной деятельности субъекта ВЭД для выявления и предотвращения нарушений отечественного законодательства в сфере таможенного дела. Определены задачи анализа ВЭД, которые заключаются в проверке правильности, законности и правомерности, безопасности отдельной операции или в целом ВЭД. Уточнены объект, предмет и функции анализа ВЭД таможенными органами.

анализ ВЭД, таможенные органы, предмет анализа ВЭД, объект ВЭД, функции анализа ВЭД

Постановка проблеми Активність суб'єктів господарювання на зовнішніх ринках, необхідність контролю за небезпечними для людей товарами, зростання загрози тероризму зумовили необхідність посилення контролю за переміщенням товарів через кордони держав як з боку кожної країни, так у тісній взаємодії. Реалізація контролюючих функцій митницею ґрунтується, зокрема, на аналізі зовнішньоекономічної діяльності. Аналіз зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) у наукових публікаціях переважно розглядається як компонент комплексного аналізу господарської діяльності підприємства [1, с. 209]. Він застосовується з метою підвищення ефективності зовнішньоекономічних операцій з позиції підприємства. Відповідно до цієї мети визначаються завдання та послідовність їх реалізації. Однак сфера зовнішньоекономічних операцій суб'єктів господарювання становить інтерес не лише для менеджменту підприємства, але й для державних контролюючих органів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій Ключові положення аналізу ЗЕД висвітлені у численних роботах, у тому числі посібниках та підручниках [1, 3-4]. Проте вони зорієнтовані на аналіз ЗЕД із позиції досягнення цілей підприємства, а не дотримання інтересів держави. До державних органів, що повинні здійснювати аналіз ЗЕД суб'єктів господарювання належать органи доходів і зборів (далі митні органи). Серед публікацій вітчизняних науковців, присвячених аналізу ЗЕД, на жаль, відсутні праці, які враховують зазначені моменти.

Постановка завдання Саме з огляду на вищезазначене метою статті є формулювання основних положень аналізу ЗЕД митними органами, зокрема формулювання його мети та завдань, уточнення об'єкту та предмету, видів аналізу.

Виклад основного матеріалу Відповідно до статті 544 Митного кодексу України, серед завдань, виконання яких покладено на митні органи, є перевірка дотримання вимог законодавства України з питань державної митної справи, у тому числі своєчасності, достовірності, повноти нарахування та сплати митних платежів [2]. Це передбачає аналіз ЗЕД до проведення зовнішньоекономічних операцій, частково під час таких дій та після здійснення зовнішньоекономічних операцій. Аналіз на кожному із таких етапів має свої особливості, що залежать від завдань та обсягу інформації, яка аналізується.

Відправним моментом здійснення аналізу ЗЕД є розуміння мети задля досягнення якої він проводиться. Метою аналізу ЗЕД митними органами є всебічне вивчення господарської діяльності суб'єкта ЗЕД для виявлення та запобігання порушенням вітчизняного законодавства у сфері митної справи (рис.1).

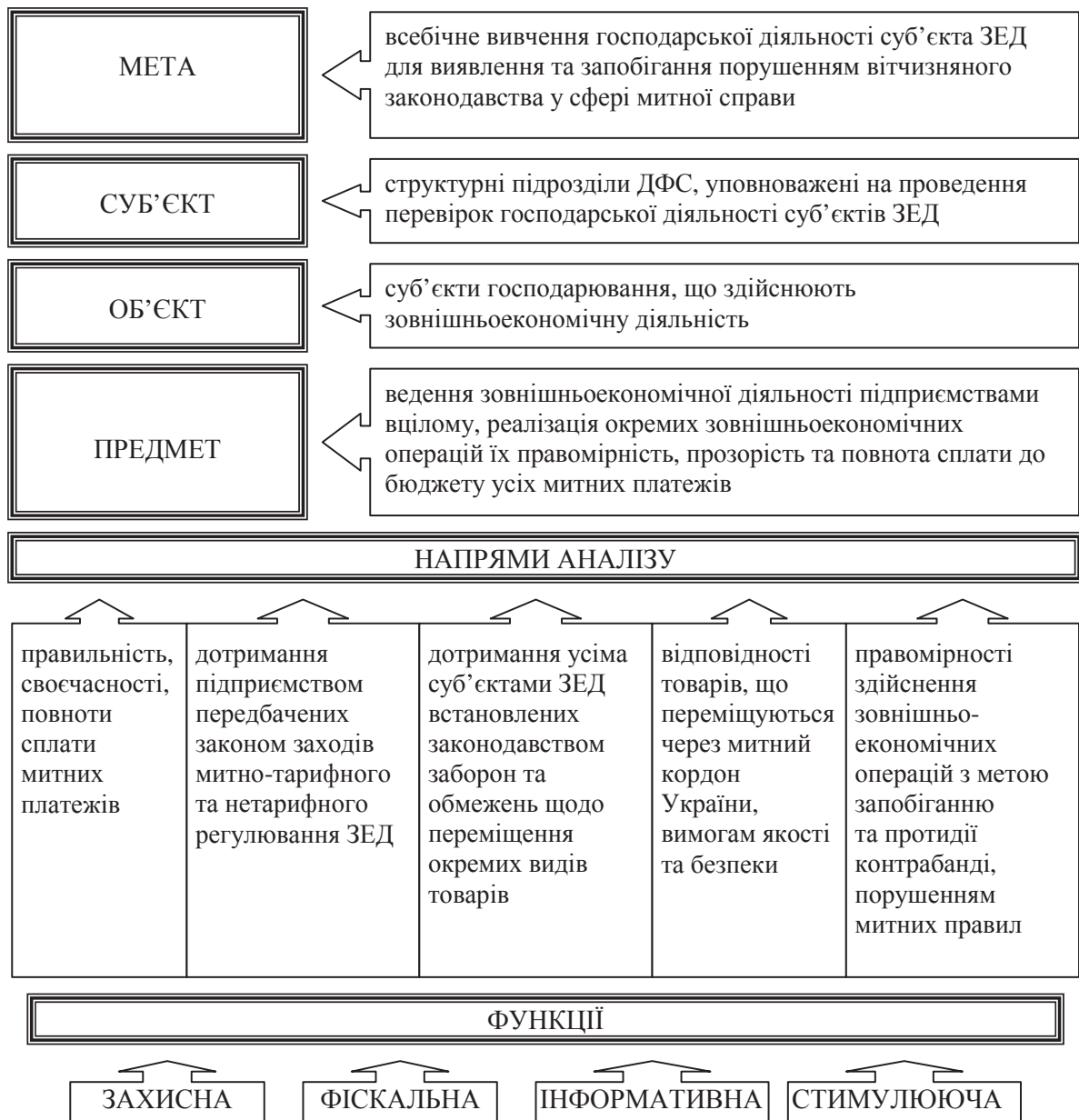

Рисунок 1 - Основні положення аналізу ЗЕД митними органами

Джерело: розроблено автором.

Завдання аналізу ЗЕД обумовлені функціями митних органів та полягають у аналізі:

- правильності, своєчасності, повноти сплати митних платежів до державного бюджету України суб'єктом ЗЕД;
- дотримання підприємством передбачених законом заходів митно-тарифного та нетарифного регулювання ЗЕД;
- дотримання усіма суб'єктами ЗЕД встановлених законодавством заборон та обмежень щодо переміщення окремих видів товарів через митний кордон України;
- відповідності товарів, що переміщуються через митний кордон України вимогам якості та безпеки;
- правомірності здійснення зовнішньоекономічних операцій з метою запобігання та протидії контрабанді, порушенням митних правил.

Суб'єктом аналізу ЗЕД у даному випадку є митні органи, а саме структурні підрозділи ДФС, уповноважені на проведення перевірок господарської діяльності суб'єктів ЗЕД.

Об'єктом аналізу ЗЕД митними органами є суб'єкти господарювання, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність. Предметом аналізу ЗЕД митними органами є ведення зовнішньоекономічної діяльності підприємствами в цілому, реалізація окремих зовнішньоекономічних операцій, їх правомірність, прозорість та повнота сплати до бюджету усіх митних платежів. Відповідно до вище зазначеного можна виділити функції аналізу ЗЕД митними органами, а саме:

- захисна, яка полягає у діяльності спрямованій на запобігання поширенню товарів, що становлять безпеку для суспільства, природи;
- фіскальна, що пов'язана із контролем сплати митних платежів та забезпечення надходжень до бюджету держави;
- інформативна – аналіз ЗЕД, що проводиться митними органами є інформаційною основою для прийняття управлінських рішень з приводу конкретних суб'єктів та зовнішньоекономічних операцій;
- стимулююча, проявляється у впорядкуванні діяльності суб'єкту господарювання, з метою мінімізації зауважень від контролюючих органів при дієвому механізмі аналізу ЗЕД.

В цілому потрібно зауважити, що аналіз ЗЕД із позиції митних органів суттєво відрізняється від аналізу ЗЕД із позицій менеджменту підприємств. Спільним для цих видів аналізу є об'єкт та окремий інструментарій, що може бути використаний у ході його здійснення.

Аналіз ЗЕД прийнято класифікувати за різними ознаками. Більшість таких класифікацій орієнтовані саме на аналіз ЗЕД із позиції підприємства. Розглянемо наведені класифікації із позиції слушності їх застосування співвідносно до аналізу ЗЕД митними органами (рис. 2).

На рис. 2 пунктиром виділено види аналізу за різними класифікаціями, які можна використовувати лише для аналізу ЗЕД із позиції підприємства. Відповідно щодо аналізу ЗЕД митними органами можна застосовувати характеристики виділені суцільною лінією.

Залежно від часу проведення аналізу ЗЕД виділяють попередній, поточний, підсумковий. Попередній аналіз митними органами здійснюється до реалізації зовнішньоекономічних операцій, наприклад перевірка на відповідність критеріям для отримання статусу уповноваженого економічного оператора. До цієї категорії належить також аналіз попередньої інформації.

Метою аналізу є перевірка попередньої інформації щодо окремих зовнішньоекономічних операцій задля визначення правомірності, прозорості та ризиковості її здійснення. Поточний аналіз ЗЕД митними органами здійснюється під час митного оформлення і є тематичним, та технічним.

Підсумковий аналіз митними органами спрямований на оцінку результатів ЗЕД суб'єкта за певний період, наявність митних правопорушень та їх причини, прийняття рішень за результатами у тому числі накладення стягнень. Підсумковий аналіз є невід'ємною основою митного постаудиту.

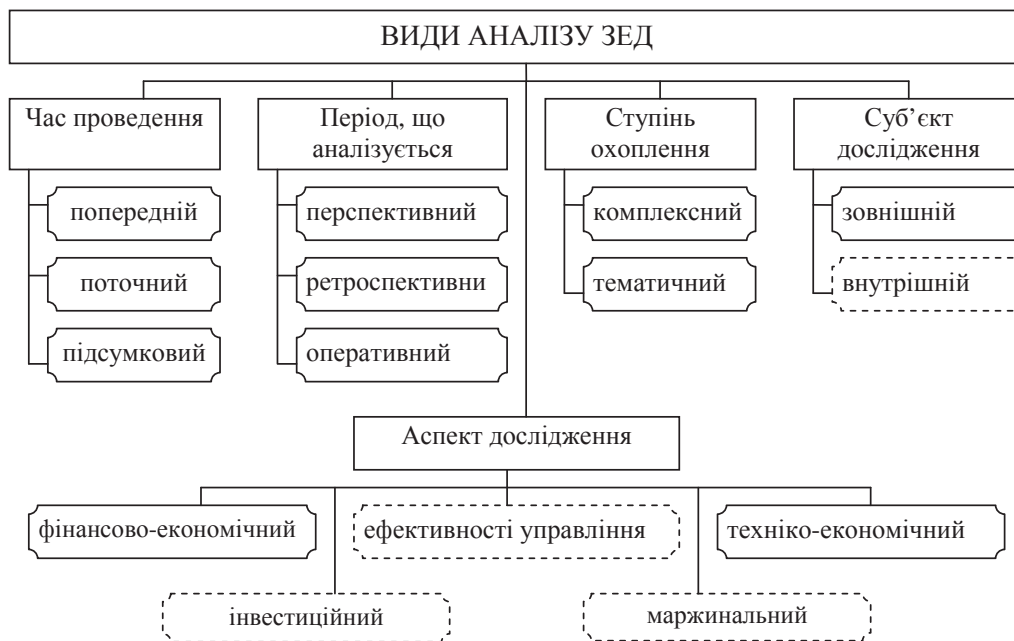

Рисунок 2 – Класифікація аналізу ЗЕД

Джерело: розроблено автором.

Залежно від проміжку часу за який аналізується діяльність суб'єкта ЗЕД можна виділити перспективний, ретроспективний, оперативний аналіз. Такий поділ правомірний і для аналізу ЗЕД митними органами. За ступенем охоплення виділяють комплексний та тематичний аналіз ЗЕД [3].

Комплексний аналіз передбачає аналіз усіх показників, що характеризують ЗЕД підприємства за всіма напрямками. Тематичний (локальний) аналіз спрямований на розрахунок окремих показників або напрямків ЗЕД.

Аналіз ЗЕД митними органами відноситься до зовнішнього аналізу, що передбачає перевірку фінансово-економічних аспектів та техніко-економічних аспектів діяльності підприємства. Перший напрям цікавить митні органи для перевірки правильності митних платежів, а другий задля реалізації захисної функції.

Методологія аналізу ЗЕД передбачає пізнання реальних об'єктивних процесів їх розвитку та наукове обґрунтування перспектив їх еволюції. Методологія – це сукупність інструментів, методів наукового пізнання економічних явищ і процесів [4, с. 11]. Основні методологічні інструменти аналізу ЗЕД митними органами:

1. Системний метод передбачає аналіз ЗЕД як цілісного, системного утворення. В межах цього методу виділяють такі підходи:

- системно-структурний підхід передбачає виділення структурних елементів і в системі ЗЕД;
- системно-функціональний підхід передбачає аналіз функцій кожного структурного елементу системи ЗЕД;
- системно-генетичний передбачає виділення ядра в системі ЗЕД, його вивчення та аналіз впливу останнього на структурні елементи ЗЕД;
- системно-інтегральний передбачає вивчення взаємозв'язків між структурними елементами системи ЗЕД та виявлення загальних інтеграційних тенденцій її розвитку як цілісного утворення.

2. Діалектичний метод передбачає виявлення діалектичних суперечностей розвитку системи ЗЕД та пошук шляхів її розв'язання.

Діалектичні суперечності проявляються в труднощах, перешкодах, гальмівних факторах, які мають місце в процесі розвитку ЗЕД.

3. Метод економічного аналізу передбачає аналіз законів та закономірностей розвитку ЗЕД та принципів, методів, форм, інструментів важелів, механізму їх дій та використання.

4. Статистичний метод передбачає аналіз фактологічного матеріалу, що характеризує розвиток системи ЗЕД.

5. Метод економіко-математичного аналізу передбачає використання математичних інструментів при аналізі системи ЗЕД.

6. Метод економічного моделювання передбачає використання комп'ютерної техніки для розробки та складання програм і моделей розвитку ЗЕД.

Методологія аналізу передбачає комплексне використання зазначених методів.

Висновки та перспективи подальших досліджень Здійснення зовнішньоекономічних операцій окремими суб'єктами ЗЕД реалізується під контролем державних органів у тому числі митних (у складі ДФС). Основою ефективного виконання зазначеної функції є аналіз до, під час та після зовнішньоекономічних операцій. Метою зазначеного аналізу є всебічне вивчення господарської діяльності суб'єкта ЗЕД для виявлення та запобігання порушенням вітчизняного законодавства у сфері митної справи. Завдання зазначеного аналізу витікають із митного законодавства і полягають у перевірці правильності, законності та правомірності, безпечності окремої операції чи ЗЕД в цілому. Грунтовний аналіз ЗЕД дає можливість краще реалізовувати функції митних органів, у тому числі захисну, фіскальну, інформативну, стимулюючу.

Варто зауважити, що наука розробила чимало методів для аналізу ЗЕД, щоправда всі вони переважно розглядаються як інструменти менеджменту підприємств. Завданням майбутніх досліджень є доцільність та необхідність застосування окремих із них при аналізі господарської діяльності суб'єктів господарювання митними органами.

Список літератури

1. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств : навч. посіб. / [Козак Ю.Г., Логвінова Н.С. та ін.]; за ред. Ю.Г. Козака, Н.С. Логвінової, М.А. Зайця. – 4-те вид., перероб. та доп. – К. : Освіта України, 2012. – 272 с.
2. Митний кодекс [Електронний ресурс] : закон України [прийнято Верхов. Радою 13 березня 2012 року № 4495-VI]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>
3. Тюріна Н. М. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства [Електронний ресурс] / Н.М. Тюріна, Н.С. Карвацька. Режим доступу : http://pidruchniki.com/1240122053885/ekonomika/ekonomichniy_analiz_otsinka_zovnishnoekonomichn_oyi_diyalnosti_pidpriyemstva
4. Рум'янцев А. П. Зовнішньоекономічна діяльність : навч. посіб. / А. П. Рум'янцев, Н. С. Рум'янцева. – 2-ге вид. перероб. та доп. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 296 с.

References

1. Kozak, Yu.H., & Lohvinovova, N.S. (2012) *Zovnishn'oekonomichna diyal'nist' pidpriyemstv [Foreign trade of enterprises]*. Kyiv: Osvita Ukrainy [in Ukrainian].
2. Mytnyy kodeks Ukrainy [Customs Code of Ukraine]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> [in Ukrainian].
3. Tyurina, N.M. & Karvats'ka, N.S. *Zovnishn'oekonomichna diyal'nist' pidpriyemstv [Foreign trade of enterprises]*. *pidruchniki.com*. Retrieved from http://pidruchniki.com/1240122053885/ekonomika/ekonomichniy_analiz_otsinka_zovnishnoekonomichn_oyi_diyalnosti_pidpriyemstva [in Ukrainian].

4. Rum'yantsev, A.P. & Rum'yantseva, N. S. (2012) *Zovnishn'oeconomichna diyal'nist' [Foreign economic activity]*. Kyiv: Tsentr uchbovoyi literatury [in Ukrainian].

Oksana Yakovenko, Associate Professor, PhD in Economics (Candidate of Economic Sciences)
State Scientific Research Institute of Customs, Khmelnytsky, Ukraine

The Theoretical Basis of Analysis of Foreign Economic Activity by Customs Authorities

The aim of the paper is the formulation of the main provisions of the customs authorities of foreign economic activity analysis according to the functions assigned to them by the state.

The paper presents the key theoretical principles of analysis of foreign entities customs authorities. The purpose of this analysis is a comprehensive study of the economic activity of economic operators to detect and prevent violations of national legislation in the field of customs. The task of this analysis arising from the customs legislation and consist in verifying the correctness, legality and legitimacy, safety or foreign economic activity separate process in general. The object of analysis of foreign economic activity customs authorities are entities engaged in foreign trade. Subject analysis is of foreign trade enterprises in general, the implementation of certain foreign operations of their legality, transparency and completeness of payment of the budget all duties. Extensive analysis of foreign economic activity enables better implementation the functions of the customs authorities, including protective, fiscal, informative, and stimulating.

Development of theoretical positions allows forming the basis for qualitative analysis of foreign economic activity by customs authorities, and therefore better implementation of their functions.

analysis of foreign economic activity, customs authorities, subject of foreign economic activity analysis, object of foreign economic activity analysis, foreign economic activity analysis functions

Одержано 28.04.15

УДК 351/354:331.5 (330.342.24)

I. М. Савіцька

Кіровоградський національний технічний університет, м. Кіровоград, Україна

Сучасний стан та перспективи розвитку людського капіталу в аграрному секторі економіки

У статті на основі узагальнення теоретичних досліджень сучасних науковців щодо ролі людського капіталу в аграрному секторі економіки автором проаналізовано сучасний стан та перспективи розвитку людського капіталу в аграрному секторі економіки. Наведено основні чинники, які негативно впливають на рівень формування і розвитку людського капіталу. Охарактеризовано особливості формування людського капіталу в сільській місцевості. Проаналізовано чисельність сільського населення України з урахуванням вікової структури, досліджено демографічну ситуацію на селі, показники стану здоров'я населення та їх вплив на якість людського капіталу, розглянуто рівень освіченості сільського населення та кадровий стан як чинники формування людського капіталу сільської місцевості.

людський капітал, аграрний сектор економіки, освіта, демографічна ситуація, економічно активне населення, здоров'я, сільське населення, зайнятість населення

И. Н. Савицкая

Кировоградский национальный технический университет, г. Кировоград, Украина

Современное состояние и перспективы развития человеческого капитала в аграрном секторе экономики

В статье на основании обобщения теоретических исследований современных ученых о роли человеческого капитала в аграрном секторе экономики автором проанализировано современное состояние и перспективы развития человеческого капитала в аграрном секторе экономики. Приведены основные факторы, которые негативно влияют на уровень формирования и развития человеческого капитала. Охарактеризованы особенности формирования человеческого капитала в сельской местности. Проанализирована численность сельского населения Украины с учетом возрастной структуры, исследована демографическая ситуация на селе, показатели состояния здоровья населения и их влияние

© I. М. Савіцька, 2015